

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Helyben házhoz hordva és vidékre postai megküldéssel:

Negyedévre 1.50 kr. Két hónapra 1.—kr.
Félévre 3.— » Egy hónapra —.50 »
Egész évre 6.— » Egyes szám helyben és vidéken 6 kr.

HIRDETÉSEKET

Árszabály szerint számítunk. Bélyegdíj minden hirdetésért 30 kr.

Nyilttér minden sor 20 kr.

ŐRÁLLÓ.

POLITIKAI, SZÉPIRODALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI LAP.

Megjelen hetenkint kétszer u. m.: szerdán és szombaton.

SZERKESZTŐSÉG:

hova a lap szellemi részét illető közlemények s előfizetési díjak küldendők SÁROSPATAK, GORTVAY-FÉLE HÁZ.

A hirdetési díjak és a lap szétküldésére vonatkozó felszólalások a kiadóhoz, Steinfeld Jenő nyomdászhoz küldendők.

Kéziratokat nem adunk vissza.

Bérmertetlen leveleket nem fogadunk el

FŐMUNKATÁRS:
CSENGEY GUSZTÁV.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS:
DR. BARTHA BÉLA.

KIADÓ:
STEINFELD JENŐ.

Fohász

Kossuth temetésekor.

Isten, Isten, jövünk hozzád,
Vigaszért esd Magyarország,
Mert elesett, sirba szálla
A mi fejünk koronája,
Porba hullott büszkeségünk:
Mehalt Kossuth! Jaj most nekünk!

Az idegen is testvér lesz,
Velünk gyászol, velünk érez;
Nép, mely lángol a hazáért,
S él-hal a szent szabadságért,
Könnyet ejt az ő sirjára,
Ezer áldást esd porára.
Járunk gyászban, feketében,
Csak a könny csillog ez éjben:
Magyar folyó ki nem szárad,
Tele sirja honfi-bánat.
Nem is magyar, ki ma nem sir,
Mikor arra borul a sir,
Ki fölrazott mély álmunkból,
Föltámasztott halálunkból.

Isten, Isten, jövünk hozzád,
Vigaszért esd Magyarország,
Mert elesett, sirba szálla
A mi fejünk koronája,
Porba hullott büszkeségünk:
Mehalt Kossuth! Jaj most nekünk!

Édes anyánk, magyar haza,
Haza jött már fiad, haza!
Hogy sovárgott ő utánad,
Hogy mészte honfi-bánat,
Téged áldva, féltve, óva:
Csak az Isten a tudója!
Mig bujdoszt a világot,
Lába száz tövisre hágott;
Mert nincs annak élte, álma,
A kinek volt s nincs hazája!
Bujdosása immár bétölt,
Pihentesd meg őt anyaföld.
Ithon lesz ő már untalan,
És többé nem lesz hontalan:
Hült szive fölmelegedik,
Hogy magyar földbe temetik;

Magyaroknak atyját fődje
Magyarország drága földje,
Mely még drágább most, még szentebb,
Hogy tégedet takar, Szentet.
Legyen álmaidba szöve
Szép hazánknak, szép jövője!

Isten, Isten, jövünk hozzád,
Vigaszért esd Magyarország,
Mert elesett, sirba szálla
A mi fejünk koronája,
Porba hullott büszkeségünk:
Mehalt Kossuth! Jaj most nekünk!

Beszegeznek a koporsód,
Ez a sorsunk, ez a sorsod.
Nem adhattunk neked többet,
Csak a holtnak sirj földet.
Nem, nem! többet adunk néked:
Megőriztük szent emléked,
A szívünkbe temettük el,
És soha sem feledünk el;
Mig magyar él, mig Buda áll,
Élsz, mint ragyogó Ideál,
Mint próféta, mint apostol,
Mint egy újabb Isten-ostor,
Ostora a zsarnokságnak,
Apostola szabadságnak.

Isten, mely most hozzád ment föl,
Szakassz el e nagy lélekből,
Tedd lelkünkbe az ő lelkét,
Leheild belénk honszerelmét!
Mindnyáján fogadást tesszünk,
Hogy örökösei leszünk,
S mint ő, nem élünk hiába,
Nem hajtjuk nyakunk igába,
Bár föld rendül, ég leszakad,
Szabad lesz a magyar, szabad.

Isten, add ehhez kegyelmed,
Meggentelőd segedelmed!
Áldd meg néped kegyességgel,
Áldd meg őt jó egységgel!
Éltét hű munkában töltse,
Virágozzék szép erkölces!
Mit Árpád s Szent-István adott,
Védje meg az ősi jogot!
A királyt s törvényt tisztelje,
Szabadságát ebben lelje!

Legyen a magyarok hona,
A dicsőségnek temploma,
S békében építsék tovább,
A fiak és az unokák!

Isten, Isten, jövünk hozzád,
Hálával áld Magyarország.
Kossuth sírján leborulunk,
Hall meg imánkat, mi Urunk!
Vedd hálánkat, hogy őt adad,
Szép vénséggel megáldottad!
Testének adj békességet,
Lelkének adj üdvösséget!

Áldott légy, hogy meghallgattál,
Fájdalmunkban vigaszt adtál;
Vigaszunk, hogy a haldokló
Ajakán kél hatalmas szó:
Mikor engem eltemetnek,
Minden népek emlegetnek;
A halálban nem maradok,
A síromból föltámadok;
Nagy hatalom lesz a nevem,
Uralkodom a szíveken.

Föltámadt ő! Él szelleme.
Nagy hatalom az ő neve:
Szétmorzsolja a rabságot,
Meggzűli a szabadságot;
A dicsőült szent helyekről
Áldva néz ránk az egekből,
S örökké egy az imája,
Mely lelke mélyéből szakad:
Legyen boldog, legyen szabad
A magyaroknak hazája!
Isten, mondd áldásod rája!

Sántha Károly.

A klérus.

Nemrég még Magyarország összes hirlapjai dicshimnuszokat zengedeztek a magyar klérus hazafiaságának. A lángoló hazaszeretet glóriájában vonultak el előttünk e kitünő testület apra-és nagyjai s a nemzet áldozatai által nagyokká, hál talmassakká, fényesebbé tett érsekeket, püspököket, apátokat a népszerűség búbajos fénye még nagyobbakká, hatalmasabbakká, fényesebbé tetté. Ki vette volna észre azt a szegény kálmánista vagy lutheránus papot kopott talárjában, ki verej-

Ima Kossuth Lajos gyásztisztes-ségtétele alkalmával.

Emberiség közös atyja!... imádvá borulunk szerető kebedre, forró hálát rebegeve azon boldogító kegyelmedért, hogy földi gyarló gyermekeidet, a lealázó, megszégyenítő tévelygés setétségéből, a felmagasztaló, megszentelő, üdvözítő érzés és gondolkodás világosságára visszavezérelendő: időnként szülsz fiaikat, kiket kedvelésed jeleivel, az ész fenkölségével, a szív nemességével megajándékozol; hogy legyenek azok ezek által, szüntelen előttük járó tűz-oszlop; mignem az emberi méltóság ígért földének legdrágább kincsei, a szabadság, egyenlőség és testvériség boldogító birására eljutnak; melyekben föltöztvén a te képedet: e földön már feltájlják országod dicsőségét, részesei lesznek istenségednek, dörögnének. — Ó mert édes atyánk!... az ember csak azon szent eszmék valóslása által vetkezi le a setét fö állatóságát s juthat el a lélek által elevenített emberisé hozzádemelő magaslatára.

Ily irányban, ily isteni lélektől áthatva ált és munkálkodott az az istenember, kit elveiért, példájáért s halál-áldozatáért, az általa új világosságot nyert, új teremtménynyé lett, isten gyermekeivé emelt emberiség nemesebb része, megváltójául elismert, szent fiadként imád.

Vajha az egész emberiség ismerné és követné is!... Nem volna ugy újra és újra szükség, hogy egy-egy megváltó szüllessék az emberiségért az emberek közül; mert mindnyájan, ama Krisztustól áthatva, vihetnének lelki áldozatot az emberek atyja elébe; erényes étellel mindannyian édes gyermekei, testvérek levén közös szívet, közös lélekkel és közös tevékenységgel munkálnák a közös boldogságot, üdvösséget.

De — fájdalommal... kell megvallanunk, mert köztudomású, mindenekfelett, te látod édes jó atyánk, hogy szabad akarát életirányzásával megajándékozva, élet-utra bocsátott gyermekeid, nem becsülték meg emberi méltóságuk bizonyosságát, az erkölcsi törvények szerint élést; hanem szent országlásod esküdt ellenségétől, a sátántól — a rut önzés bálványához vezetettve, ennek esabító oltárképe előtt, a féktelen szabadság és korlátlan uralom kéjelgéseiben, lemondtak végkép vezérlő lelked imadásáról, a testvéri szeretet megszentelő közösségéről: megtagadták, — még ha Krisztusodról neveztek is magokat — az emberiséget boldogító nemes és szent elveket s lettek: vagy az *emberi szenvedélyek rabjává*, midőn állati életök kielégítéseért feldulják, a mit a krisztusi elvek által vezérelt emberiség, évezredekken át, nagyot és szépet alkotott; vagy lettek az egyéni hatalom és birvány kielégítéseért, megcsalva embertestvéreik bizalmát, ezek elnyomóivá, *zsarnokává*; vagy emberuralom által magokat leigázni engedett, kegyelemmorzsákból táplálkozó, kegy-sugárokból sütkérező gyáva *rabszolgákká*!

Imádvá ismerjük el nagy Istenatyánk bölcsességét, a föld és embervilág berendezésében; hogy a földgömb tég felületét, az éghajlati viszonyok s termő képesség szerint, egymástól színre, alkatra, szokások és igényekre nézve különböző emberfajokkal népésítéd; s mindeniknek adtad a képességet, azok szerint megélni; de egyszersmind gondoskodtál arról is, hogy szellemi tehetségeik kiképzésével, erkölcsi érzésök növelésével: — önmagokból kifejlőleg alakítsák társadalmi magas életöket, melyben élvezhetik egymás kölcsönös támogatásával az együvé tartozás, a fajszeretet előnyeit; beoltád mindenikbe, hogy a bennök és körülök működő természet tüneményeit a folyton folyó előállást s a meg nem szünnő elmulást szemlélve, tudjanak következtetni arra, hogy te vagy ő örök Alkotó! — egyedül állandó és maradó mindenekfelett.

Ah bizonyára ezen az egész részeinek különálló szerves működése, a különböző képességek szellemi és

tékével sózva száraz kenyerét, zajtalanul, kis körében, de áldásosan fáradozott a valláserkölciség, a hazafiság, a közművelődés szent oltára körül? Ezek csak arra voltak jók, hogy legyen kiket szidni az elavult autonomikus jogokhoz való ragaszkodásért, meg alkalomadtán pánszlávizmusért.

„A hazafias klérus tántoríthatlan hűsége a magyar nemzethez” — ez volt a jelszó, s ezt annyiszor ismételték és annyiféle változatban a röppenő évek minden napján, hogy utoljára közmeggyőződésé lett s jaj lett volna annak, ki ismerve a katolikus hierarchia 800 éves, sőt ezredéves hagyományait, szellemét — ebben kételkedni mert volna, vagy kételkedésének épen hangos kifejezést ad.

Pedig végig tekintve hazánk történetén, ezer példa tanít arra, hogy a kath. egyház és papság VII. Gergely óta mindig előbbre tette Rómát és a pápi érdeket, mint Magyarországot s a magyar nemzetet; a mohácsi vész óta pedig, eltekintve egyes magasztos kivételektől, melyek előtt a hazafiúi tisztelt mélységével hajlunk meg, valóssággal önző hatalmi és felekezeti érdekeinek élt mindenkor s ezek fejében még három század beolvasztó törekvéseit is híven szolgálta.

A pápi befolyás gyászos lapokat irt be Magyarországot történetébe.

De ez a nemzedék már elfeledte a multak, s a közelmúlt tanulságait is; szeméit megvakította a mondva csinált dicsfény.

Magának a klérusnak kellett letépni homlokáról a hazafiaság meg nem érdemelt glóriáját.

Rövid négy év alatt e nagy munkát megdöbent sikerrel végezte.

Nem tartotta meg a törvényt, azt az alap-törvényt, melynek az ország minden polgára engedelmeskedni köteles, — még a koldus is, annál inkább azok, kik e hon jóvoltából kincsekben és tekintélyben dúlakodnak; nem tartotta meg a törvényes kormányhatalom törvényes rendeletét, holott e kormánynak köszöni javadalmait; külföldi hatalmassághoz, a római pápához folyamodott tanácsért saját hazája ellenében; az alkotmány durva megsértésével reverszálisos képviselőket választott, égő gyűlölségtől izzó memorandumot terjesztett a királyhoz; rendezett nagygyűlést, melyben megtagadott a más vallású magyarokkal minden közösséget, meg minden testvériséget; folytatja az ádáz harcot a kor-szellem követelte reformok ellen mindhalálig.

De még ez mind kevés volt. Ezt a türelmes magyar mind megbocsátotta, mert a változhatlan hitelvek iránti engedelmisségnek vette.

Hanem a klérus nagyobbát is mert, elvakulva a gyűlölet szenvedélyétől.

Megtagadta Kossuth Lajost, ki e nemzet szívéhez úgy hozza, mint a madárhoz szárnya, melylyel a kéklő magasságba emelkedik. Nem! sokkal jobban: Kossuth Lajos a magyar nép szíve!

Egy szent agastyán, ki hosszú élete minden pillanatát hazájának szentelte, ki nagy erényeiben, kevés tévedésében e hazáé, e nemzeté volt szíve véglehetőleg!

Oh nincs a magyarnak elég szava a hálára, a kegyeletre, melylyel kimondhassa, elrebehesse,

mivel tartozik neki! Nincs elég könyve, melyet elsírjon sirja fölött!

S a katolikus klérus az engesztelhetlen gyűlölet kígyó nyelvvel sziszeg felé! Nem tűzött gyászbogókat, nem akarta harangjait meghúztatni, mert az elhunyt eretnek volt, mert tiltja a dogma!

A keserűség csavarja az ember szívét, agyát! Eretnek volt!

Az semmi, hogy mit tett hazájának, nemzetének, az emberiségnek, — hisz eretnek volt.

Az semmi, hogy nagy, nemes volt egész életén át, egyike azoknak, kik a Megváltó tökéletességét emberileg megközelítették — eretnek volt.

Az igaz Isten a földi és mennyei öröklét kapuit tárja föl előtte, a kath. papság bezárja — eretnek volt.

Eretnek! Előttük nincs semmi más, csak igazhívó és eretnek! Előttük nincs haza, nemzet, csak az egyedül üdvözítő egyház, az egy akol és egy pásztor.

És ez sem igaz. Mért lehetett egy Samassának, Bubicnak gyászbogót tüzetni a templomokra s megengedni a gyászimákat? Hát ők nem ösmerik a dogmát?

Silány hazugsággal van itt kendőzve a legnagyobb bűn — a nemzet szentelt érzelmeinek megtagadása.

Kossuth Lajost nem ünnepelheti a kath. klérus:

mert protestáns volt;

mert megalkottatta a vallásegynlőségről szóló, 1848. 20. t.-cikket; mert halálig hű maradt a szabadság, egyenlőség, testvériség szent eszméihez s a legnemesebb liberálizmushoz;

mert még hatyudala is a kötelező polgári házasság és a szabadelvű reformok pártolása volt.

És sajtó ama része, mely most is hű szatellése a klérusnak s esküdt ellensége az egyházpolitikai javaslatoknak; de a mely egyúttal a legerősebben dobálódzik a nemzeti jelszavakkal és követelésekkel: alig vesz tudomást a klérus eme nem kényszerült, hanem teljesen önkéntes magatartásáról s nincs egyetlen megrovó szava részére, ellenben azt a kevés helyet, hol jobbait részt kérnek a nemzeti gyászból, feltűnő betűkben könyekig megindító szavakban hirdeti világgá.

A kormány kényszerű tartózkodásáról pedig hasábos vezércikkeket közöl s a csöndes gyász helyett kítő ellenmondásra tüzei a tömeget.

Hol itt az osztó igazság?

Hát hiszen ha csupán felekezeti, vagy pártos szempontból indulnánk ki, örülnénk a klérus magatartásának.

A magyar nép, és különösen a magyar katolikus most ismerheti meg s ismeri meg igazi mivoltában a kath. klérust; ha feledte a multak tanulságait, itt vannak a jelen tanulságai.

Azt mondhatnók, a mit Palóczy László mondott egykor: hogy így teljesíti a klérus akarata ellenére, a liberalizmusnak a legnagyobb szolgálatot.

Mennél örültebb fanatizmussal rohan neki a XIX. század és a felvilágosultság megvívhatlan bástyáinak; veszte annál bizonyosabb.

De hát mi első sorban magyarok vagyunk s elképzeljük, mit vívhatna ki hazánk, nemzetünk, ha a történelmi fejlődésnél s vagyoni állásánál fogva első osztálya a klérus vele tartana? És elborúl lelkünk, látva, hogy e kaszt csak arra jó, hogy míg duskálkodik a nemzet által adományozott milliókban, addig megtagadjon vele minden közösséget s dogmák és felekezeti hamis jelszavak ürügye alatt a magyart magyar ellen vezesse, oly harcra, melyben minden ellenségünk csak nyerhet, a magyar csak veszíthet!...

Édes hazám, megösméred e már, kik a te hű gyermekeid? Fogod-e már szeretni azokat, kiknek te mindene vagy, de a kikhez te, — oh de mégsem te, hanem hatalmasaid eddig oly mostohák voltak?

Bartha Béla dr.

Kossuth a főpapok előtt.

Elrendelték Róma főpapai, hogy a lutheránus Kossuth halálára ne tüzzenek ki egyházaik gyászbogót, ne harangozzanak! Minek is! Övék is az a nagy Halott? Azt mondják ők: nem!!! Lutheránus volt!!! Hát ők Magyarország megváltójában nem a legnagyobb magyart gyászolják, hanem megvetik még a halálban is az evangélium fölkezt papját: a lutheránus Kossuthot. Napnál fényesebb bizonyítéka ez a magyar kath. főpapok hazafiságának. Mély tisztelet a nemes kivételeknek! De a magyar nemzet újjáalkotójának dicső ravatalánál e botrányt elkövetőket ismerd meg oh magyar! *Az Ur előtt minden nemzetségben kedves az, ki Őt félt és igazságot cselekszik.* Az ő hitök nem ez! Dogmába ütközik, hogy harangjaiknak zugása hirdesse a legnagyobb magyar halálát, ha mindjárt Eretnek volt is Ez?! A dogma szent! S ha ez az, akkor ők önkézükkel ezerszer tépik foszlányra szentségi jellegét akkor, midőn a legkisebb eretnek halála fölött is meghuzatják harangjaikat, ha a „barangpénz” megfizetik.

Kossuth megmérhetetlen kincseket hagyott e Hazának; mért nem hirdetik hát széles e hazában a tornyok éretyelvéi, hogy gyászba borult a Magyar Sionja? „Ők” tudják?! Mi is tudjuk!

Kovács Andor.

KÖZÉLET.

Meczner Béla gondnoki megnyitóbeszéde az a.-zemléni ev. ref. egyh.-megye közgyűlésén.

1894. márc. 28.

Nagytisztelendő egyh.-megyei közgyűlés!

Mielőtt a gyűlést megnyitnám, engedje meg nekem a nagytisztelendő egyh.-megyei közgyűlés, hogy azon dolgokról, melyek jelenleg magyar ref. egyházunkat közelről érintik, pár szóval említést tegyek, s a napirenden levő egyházpolitikai reformokra, mint a melyek a protestantizmusra nagy átalakulást helyeznek kilátásba, becses figyelmeket felhívjam.

Előre is kijelentem, hogy hosszasan szólni, e kérdést tüzetesen tárgyalni nem óhajtom, mert egyh.-megyénk zöld asztalán fekvő többféle ügyeink sem engedik meg, hogy beszédem terjedelmes legyen, de más részről meg vagyok győződve a felől, miszerint a nagytisztelendő egyh.-megyei közgyűlés t. tagjai hirtalok utján teljesen kielégítő értesítést szereztek.

Nagytisztelendő egyh.-megyei közgyűlés! soha törv.-javaslat annyi oldalról megvitatta, oly sok oldalról meg-

zetek nagy és dicsőséges alkotója és bölcs vezérője! — mert lelkébe oltottad kítőrhelhetlenül a szabadság érzetét, mely egyedül képes nemzetet egyesíteni és egészében megmészesíteni. Midőn pedig bevezetted Krisztus evangéliumának megismerése útján a ker. nemzetek sorába: örüllőja lón e földrezen a ker. műveltség és erény magasztos eszméinek; s nemcsak önszabadságát védte meg, német, görög uralomtól, hanem mongol-tatár pusztításból felkelve és kiépülve: az iszlám-hódítás ellen is bámulatos kitartással és erőfeszítéssel védte meg e hazát s a kereszténységet, egész a gyásznapi, hol egymagára hagyatva, a mohácsi téren elbukott s belviszályok, török, német zsákmány lett.

Ah!... aztán negyedik százados élete, annyi idegen külhatalmi beolvasztási kísérletek közt, valóban a létfentartás vértanúi szenvedése volt s csak szabadság iránt kialudni nem tudó erete, időnként fel-feltűnő egyes nagy fiai, mindenkifelett a te büntető karod megtérésre vezető ereje tartották vissza a végmegsemmisüléstől; mignem az utolsó nagy csapás, mely nyelvéből is megakart a nemzetet fosztani, végkép felrázta fásultságából s kezdett kibontakozni az idegen nyelvek nemzetétől békőből; a nemzeti műveltség fejlesztő útjára térni; modern állam és társadalmi eszmék behatása alatt törekedni arra, hogy ismét belépjen az önálló, szabad nemzetek sorába s azzá tegye e földet, a mivé Arpad ezredévvél ezeltől avatta: *független magyar nemzet szabad Magyarországvá.*

Ah, de hogy e szent cél valóban teljesedésbe menjen, hogy e nemzet csakugyan megváltassék: vezérője kelle, *lélekben fenkölt, szívben nemes és honszerető.* Honnan jön egy ily messiás?!... Bocsátál ő édes Atyánk, magyarok istene!... A megváltás korának XIX-dik csodás százada hajnalán, az isteni küldetés minden igazolásával szültél fiat: **Kossuth Lajost**, a nemzetből valót; elkészítetted őt isteni képességgel, üldözés, börtön, rablánc által kipróbálva, a magyar nemzet megváltására, a hon egy-

ségének visszaállítására s **teremtéd általa az 1848. március 15-ét**, hogy legyen az az újjászülött magyar nemzet szabadsága, új modern alkotmányos korszaka időszámításának kiinduló pontja, melytől számita e haza minden lakosa, nyelv, vallás és nemzetiség különbsége nélkül magát szabad magyar haza polgárának.

Ó Isten!... Mily vérkeresztséggel avattattak fel áldásaid, vívmányaid a sötét reakció elleni védelemben. Mennyi köny és átok ömlött el!... mert azokkal együtt, a teremtő isteni küldöttet s lánglelkű apostoltársait is megsemmisíteni akarták. Hogy teltek meg a börtönök, hogy szedték áldozataikat a bitófák s hogy lettek száműzetésben hontalanokká, kik szabad hazát alkottak. Ó fátyolt, sűrű fátyolt azokra a szomorú időkre!

A mi nemzeti létünk megváltója, Kossuthunk is, miként ama Krisztus, halálra kerestett; kítőrhelhetett nemzete sorából, melynek szabadságára szentelte életét, melynek élén mint első rendű csillag ragyogott, vezérőjét árasztva. Ah Isten!... Isten!... még az ő saját megváltottai közül is akadtak, kik kiáltották rá a „feszítsd meg”-et... A szolgalelkűek! De megvédte oltalmazó kezét a bitótól; elrejtette őt száműzetése pusztájában a dühöngő Jezabel elől; majd szabad nemzetek rokonszenves kebelükre ölelték őt s vele a vesztett ügyet s félelmes alakja réme lón, Magyarországot az önálló államok sorából kítőrhelni akaró hatalomnak, háboruban; s gyilkos elbizakodottságáért fülébe dörgé az ellen ágyuinak torkán át, hogy el kell veszni annak a trónnak, mely a letipott haza szeretetét és ragaszkodását, mely annyiszor védte meg hűségével az uralkodóházat megbuktatni akaró támadások ellen: — nem bírja; ha vissza nem állítja elkobzott törvényeit, szabad alkotmányát, ha ki nem engeszteli a szabadságot s hű gyermekeit vesztett nemzetet. És a háborúk iszonyu tanulsága kibékülésre kényszerítette a megalázott hatalmat a tüdő szenvedő nemzettel. Azóta él az, emelkedve, megerősödvé s tiszteletet nyerve ismét a nagyhatalmak között; azóta él ez, megjutalmazott hon-

szereketében megdicsőülve élvezve az alkotmányos szabadság boldogságát s gazdag reménységben, hogy a mi meg hiányzik jogai teljességéből, megnyeri. Ó vajjon ugy lesz-e?

Csak Ő maradt a haza földjén kívül, hontalanul: behonosítva azonban minden jó magyar kebelébe, dicső nagy tetteiért, el nem mulható érdemeiért örökre; mert nemzedékről-nemzedékre fog szállni, míg magyar él, a négy folyam és hármas halom birodalmában... nem! — hanem míg szabadságot szerető ember él a földtekén: — *ő iránta, a hálás imádat*: mert hogy ő az egész világ szabadságot becsülő emberiségének tett szolgálatot, mutatja angliai és északamerikai diadalmenete s a felszabadult Itália magasztos vendégszeretete, mely nemcsak békés és tisztelt életet biztosított a nagy száműzötteknek, hanem helyet is ajánlt nyugovó testének a nemzet panteonában.

Te is ó szent Isten! ki ihletted őt, hogy miként szóljon és tegyen, beirtad nevét, az emberiség vezérő szellemeinek sorába, már életében; most pedig, magához szólítva, *mint élete leáldozásáig híven küzdött fiadat, szent jobbdra ülteted.* Jól van uram — akaratodat teljesítette a véglehelhetig!

Ah... de engedd át, add ide nekünk testét, hogy nyugodjanak hazai földben, az ország szívében hamvai; engedd, add ide, bocsásd el hozzánk, reánk, belénk lelkét is; itt kért, itt és mi érettünk küzdött az ki eget magának; hadd legyen teljessé üdvössége azok örök szerelmében, kikért élt, kiket megdicsőített. Ah akkor példáján lelkesülve, példáját követve, nem fog soha megalkudni a magyar azzal, ki e hon szabadsága — élete ellen tör, bár ki legyen az; oh akkor, az ő áldott emléke által történelmi erősödött honfiai hűség: megtartja — ő tartsa is meg ezt a hazát és nemzetet új és új ezredéveig. Amen.

Bartha Mór.

vagyunk s emzetünk, állásánál ma? És el- k arra jó, adományo- le minden- nis jelsza- n vezesse, tünk csak

ik a te hü okat, kik- — oh de oly mos- Béla dr.

us Kossuth ne haran- alott? Azt ok Magyar- gyart gyá- evangélium tnyesebb afiságának. agyar nem- nyt elköve- nden nem- ekszék. Az angjaiknak ma mindjárt az. akkor tési jel- lala fölött enz" meg- t e Hazá- van a tor- onja? "Ök" Andor.

nyitó- egyh.-

eg nekem azon dol- kat köze- apirenden a protes- a becses

ha törv- ról meg-

világítva, mint a jelenlegi betervezett javaslat még talán az ország házában soha sem volt. Mégis, mindennek dacára, ha őszintén kell szólnunk, prot. egyházunk tagjainak legnagyobb része legalább ez ideig kétkedő és várakozó állást foglalt el ezen javaslattal szemben. Csakis abban az egyben értettünk mindnyájan egyet, hogy az 1868: LIII. t.-cikknek épségben maradását óhajtottuk s ezen óhajtásunknak az egyh.-kerület közgyűlésén már két ízben kifejezést is adtunk.

Vizsgáljuk tehát a helyzetet első sorban is, mikép- pen állunk ma az 1868-iki LIII. t.-cikkkel. A 68-iki LIII. t.-c. 12. §-a a valláségyenlőségnek és igazságnak alapját képezte hazánkban. Ezt Deák Ferenc, hazánk egyik leg- humánusabban érző fiának lángelméje, a tiszta igazságért, nemes és nagy dolgokért lelkesedő szíve hozta létre. S habár vagyoni tekintetben a különböző vallásfelekezet- tek úgy hajdan, mint jelenleg, nagyon visszárs arányban voltak és vannak egymással, de a 68-iki törvény legalább azon jogegyenlőséget adta meg részünkre, hogy a vegyes házasságokból származó gyermekek nemök szerint követ- hessék szüleik vallását.

Fájdalom ezen törvénynek volt egy nagy hiánya, az ugyanis, hogy büntetőjogi szankcióival sem alkotása idején, sem később ellátva nem lett. A kath. klérus a büntethetlenség biztos tudatában ezen törvény meg- bukztatására megalkotása óta mindent elkövetett. És hogy a klérusnak a valláségyenlőségről mai napon is minő ferde fogalma van, annak tiszta képét mutatja a kath. főpapoknak azon memoranduma, melyet mult év vége felé ő Felső és a magyar kormány elé terjesztettek. Ebben nyíltan és világosan kimondják, hogy a vegyes házasságot egyházzal hitelve csakis azon esetben enged- meg, ha az ily házasságból származó összes gyermekek, a kath. vallásfelekezet hívei lesznek. Ehez nem kell kommentár. A kath. klérusnak ezen memorandumban elfoglalt álláspontja tisztán elénkbe tárja a helyzet veszélyét, elébünk tárja azon törekvést, mely a protestantizmus meggyöngyítését, sőt lehet mondani teljes megsemmisítését tűzte ki céljául.

Azon sikertelen kísérlet után, melyet a jelenlegi vallás- és közoktatásügyi miniszter a 68-iki törv. fen- tartása végett eszközölt, de a melyben véleményem szerint az a hiba követett el, hogy a büntetőjogi szankciót nem törvény, hanem min. rendelet útján akarta keresztül- vinni, mondok, ezen sikertelen kísérlete a kormánynak a protestantizmust azon veszedelmek hinárba juttatta, hogy a 68-iki törvény papiron voltaképpen még fennáll, de azt a kath. klérus teljesen figyelmen kívül hagyja. Ma a kormány kénytelen volt azon szégyenletes kijelen- tést tenni, miszerint a 68-iki törvényt teljes valóságában fentartani többé már nem képes, s annak megváltoztat-ását elhatározta.

Miután a kormány azt jól tudja, hogy a 68-iki tör- vény eltörlésébe a protestantizmus így egyszerűen bele- nyugodni nem fog, módot és alkalmat keresett, miként lehetne ezen törvényt kellően helyettesíteni. Elismerem, hogy lehetett többféle oka is a kormánynak, hogy a kötelező polgári házasságról szóló törvényjavaslatot a ház asztalára letegyje, s lehet, hogy az én nézetem téves, azonban saját meggyőződésemet mondom ki jelenleg, midőn állítom, hogy a kötelező polgári házasság a többi egyházpolitikai reformokkal együtt még bizonyára hosz- szabb ideig napvilágot nem lát, ha az ultramontanizmus türelmetlensége a kormányt ebbe mintegy bele nem kényszerítette volna. Hogy nekünk, protestánsoknak a kötelező polgári házasság a 68-iki törvények eltörléséért kellő recompensatiót nem nyújt ez. — merem állítani — az összes prot. férfiak véleménye. De ismervé az ultra- montanizmus terjeszkedési vágyát, a klérus óriási vagyonát, saját édes hazánk elleni igazságait, mindezekről szívem mélyéből meggyőződve mai napon én is azon meggyőző- désben vagyok, hogy a felekezetek közti békét és egyen- lőséget legalább részben helyreállítani csak úgy lehetséges, ha az állam a házassági jog rendezését teljesen saját kezébe veszi át.

De hogy a kath. klérus ezen javaslat által saját érdekét, saját hatalmát mennyire veszélyeztetve látja, bizonyítja az, hogy ennek megbukztatására minden fegy- verét, minden erejét mozgósítja. Hogy vétőjének még erősebb kifejezést adjon, e célból ez év január 16-án egy ugynevezett katolikus nagygyűlést hívott össze Budapestre, a melyen minden erőlködése dacára sem volt képes öt-hatezer katolikusnál többet összpontosí- tani. Ha egy vallásfelekezet főpapjai egyházuk jogainak védelme és megőrzése végett egyházuk buzgó tagjainak tevékenységét és figyelmét felhívják, ez oly természetes és igazságos dolog, hogy ezért őket kárhoznai egyáltalán nem lehet. Mi is azt reméltük, hogy egyedül a valláshoz való ragaszkodás és a kath. egyház iránti szeretet hozta ezen gyűlés tagjait össze. Azonban fájdalmas szívvel tapasztalhattuk, hogy a kitűzött cél sokkal messzebbre terjedt, mint a mennyt a vallásos hit és ragaszkodás igényel, s nem annyira az egyház iránti hit és ragasz- kodás, nem annyira a kormány által betervezett egyház- politikai reformok elleni álláspont, mint inkább a többi egyházak iránti féltékenykedés s különösen a protestantiz- mus elleni ellenségeskedés volt tápszere ezen nagy- gyűlésnek. Hozattak ezen nagygyűlésen oly határozatok, a melyek a történelemben a XIX-ik század utolsó évtize- dének szegényfoltját fogják képezni s a melyektől maguk a józan gondolkodású katolikusok is a legnagyobb meg- botránkozással és a legnagyobb megvetéssel fordulnak el. Hogy csak a határozatoknak egyik pontját említsen, kimondta ezen nagygyűlés, hogy bármely hivatalra is, mely választás útján töltetik be, csak jó katolikus választ- andó. Ugyan mi történnék ha a protestánsok is, mintegy retorzióképp erre a felekezeti ellenségeskedésre kimon- danák, hogy ők csak prot. férfiuval töltsék be ezen állá- sokat? Akkor ma nem az volna a jelszó a választások alkalmával, ki a függetlenségi, ki a kormánypárti, hanem az, hogy ki a protes. ans, ki a katolikus. Lenne hazánk- ban a XIX-ik század végén egy olyan vallásháboru, a hol egymás testvéreit gyilkolnók le, megásván ezzel sírját édes magyar hazáknak. A költővel szólva erre én sem mondhatok egyebet, mint: „Isten óvja ily csapástól mi magyar hazánkat!” Bizonyára az a legnagyobb ellen- sége ma a protestantizmusnak, a ki hasonló visszatorlást javasol. A protestánsok bölcsesége és józansága soha

sem fog még ellenségeivel szemben sem ily fegyverekhez nyulni. De hála a gondviselésnek, hála a magyar nép bölcseségének és igazságszeretetének, ily fegyvereket alkalmazni egyáltalában szükségünk nincs, mert az ultra- montanizmus túlkapásai elé épen azok gördítenek aka- dályt, ellenségeskedésüknek épen azok vetnek gátot, a kik az ő vallásfelekezetiük hívei. Ezek a liberális katho- likusok. Mintegy feleletképpen hívták össze a liberális katolikusok ez év március 4-én a liberális nagygyűlést, melyen mintegy 120--130 ezer ember jelent meg az ország minden vidékéről, vallás- és pártszínezet nélkül. Jelen voltam ezen nagygyűlésen magam is és örömmel tapasztaltam, minő állást foglalt el maga a kath. intelli- gencia a kath. nagygyűlés határozataival szemben. Meg- botránkozással és rosszalással nyilatkoztak ki szemben az ultramontanizmus türelmetlenségével. Együtt éreztek ők velünk s a vallásfelekezetek közti békét és egyenlő- séget nem kevésbé akarják ők, mint mi. Ezeket látván örvendő szívvel állíthatom, nem félek attól, hogy hazánk- ban az ultramontanizmus erősebb, mélyebb gyökeret ver- hessen, végső erőlködése ez az ultramontanizmusnak, meg vagyok győződve a felől, hogy nekünk protestánsok- nak igazi hű szövetségeseink ma a liberális kath. férfiak.

LS én mai napon mégegyszer ismétlem: a protes- tantizmus legnagyobb ellensége az, a ki minket igazta- sokra ösztökél, hiszen mint gyöngébbek nagyobb ered- ményt elérni képesek úgy sem volnánk, ellenkezőleg, elveszítünk igaz szövetségeseinket, a szabadszellemei, nemesszívű katolikusokat. Azért türelem és béke legyen jelszavunk. S miután előre elhatározott kész dolgokkal állunk szemben, ne álljuk útját a haladásnak, mely a mi hitelveinket egyáltalán a legkisebb mértékben sem sérti, különben is a protestantizmus születésétől fogva, a felvilágosodásnak és a szabadelvűségnek megteremtője volt. Hanem mint egyházunknak hű örei, buzgó tisztviselői tisztunk és kötelezőgünk egyházunk javait és jogait védelmezni s véleményem szerint azért az 1848. XX-ik t.-cikk életbe léptetését a lehető legerélyesebben kell sürgetnünk és követelnünk.

Bezárom beszédemet nagytiszteletű egyházmegyei közgyűlés, s nem akarok türelmökkel továbbra is vissza- élni. Csakis annak az egynek kijelentését tartom még szükségesnek, hogy miután a bekövetkezendő egyház- politikai reformok egyházunk életére nézve nagyobb átalakításokat eszközölhetnek, pl. hogy csak egyet em- lítsek, a kötelező polgári házasság s a polgári anyakönyv- vezetés behozatala lelkészeink stolaris jövedelmét tete- mesen fogja csökkenteni; saját érdekünk, saját javunk kívánja, hogy mindezen dolgokat megbeszélés tárgyává tegyük. Fölkérem azért az egyházmegye tisztelt tagjait, leginkább pedig az egyházmegye lelkészeit, legyenek szívesek különösen lelkesül értekezletek alkalmával ezen fontos, egyházi életünk nagy befolyással bíró ügyeket tanácskozásuk tárgysorozata közé fölvenni.

Most szívesen üdvözelve a jelenlevőket, kérem, hogy legyenek szívesek a tanácskozásban ismert bölcsé- ségükkel részt venni.

A gyűlést ezennel megnyitom.

EGYHÁZI ÉLET.

A tornai ev. ref. egyházmegye e hó 28. és 29. tar- totta meg tavaszi rendes közgyűlést, mely alkalommal *Vécsy József* egyházmegyei gondnok beszédben emlékezett meg *Kossuth* Lajosról (jövő számban közöl- jük.) Indítványára az egyházmegyei közgyűlés jegyző- könyvből örököltette meg a nemzet nagy vesztesége miatt érzett fájdalmát, e jegyzőkönyvet megküldi a gyászoló családnak, az egyházmegye minden templomában gyász- istentisztelet tartását rendelték el s a temetés napján az összes harangok meghuzását.

Választások. Barabási (Bereg megye) ev. ref. lel- késze *Seres* Abraham beregszászi segédlelkész, a *kamo- csi* (Komárom) egyház lelkésze *Boross* Kálmán rév- komáromi segédlelkész választották meg. A dunamelléki ref. egyházkerület egyik üresedésben levő lelkési tanács- bírói állására *Tóth* János karanci lelkész hívta el a közbizalom, kinek 141 szavazattal szemben *Szűts* Farkas budapesti theol. akad. tanár s a „Protest. egyházi és iskolai lap” szerkesztője 87 szavazatot kapott. — A felső- erődi ref. egyház tanítójává *Németh* Gyula dunamocsi, a győr-szabadhegyi ev. egyház tanítójává *Holzhammer* István debreceni ev. tanító lett.

Fejedelmi adomány. Patkóteszéri *Zámory* Kálmán a budapesti országos protestáns árvaháznak 100,000 koronás hagyományt tett. Ötvenyét a márc. 20-án tartott választ- mány ülés tiszteleti taggá választotta, az örökhatá- areképét megfesteti, s nevét az intézet márványabláján megörökíti.

Orsz. protest. árvaház. A választmány által a köz- gyűlés elé terjesztendő költségvetési tervzet szerint az 1894. év bevétele 23 ezer forinttal van előirányozva; a kiadás valamivel több lesz. Az „Árvaházi naptár” német kiadását beszüntetik, mert folytonos deficitet jár, ellenben a magyart a folytonos terjedés folytán 25 ezer példány- ban fogják nyomtatni.

A bács-szeremi ev. egyházmegye törvényszéke szo- moru feladatot teljesített, midőn *Herstein* Gyula missziói lelkész többszörös kánoni vétség miatt hivatalától elmoz- dította s minden egyházi és iskolai hivatal viselésére képtelennek nyilvánította.

Leányintézet felállítását javasolja a dunántuli ref. egyházkerület nőnevelésügyi bizottsága a kerületnek. Az internátus *Komáromban* állíttatnék föl 40 növendékre, egy igazgató s két nevelőnő vezetésével. A növén- dékek a polgári iskolába járnának, magasabb kézi munká- ból, zenéből s nyelvekből az internátusban nyernének oktatást. Évi díj 200 frt, prot. lelkészek s tanítók gyer- mekei részére 150 frt volna, de növendékeket vallás- különbség nélkül vennék föl.

Az ó-budai ev. leányegyház anyaegyházzá akar lenni s mivel ebbeli kérésre teljesítését az esperességi gyűlés azzal az indokolással, hogy a fővárosi ev. egyházközségek ugys újra szervezendők, megtagadta, most az ó-budai evangélikusok a kerületi gyűléshez fölebeztek.

Ultramontanea. Véralázító esetet beszél el a papi fanatizmusról a „Danziger Zeitung”, melyet épen nap- jainkban nagyon jó lesz megszívlelni minden magyar embernek, a kinek az esze és szíve helyén van, mert ha sokáig halad klérusunk az ultramontanizmus sikamlós lejtőjén, nemsokára mi is oda jutunk, ahova már a néme- tek eljutottak.

Danzig közelében egy faluban, egy katolikus nő protestáns férfihoz ment nőül s az esküvőjét követő vasárnap a nő elment saját templomába. A katolikus pap a többi templomi látogatók előtt a nőt egy göröcs kötéllal megkorbácsolta s egyébként is bántalmazta. A férj látetelet vetetett föl egy orvossal, ki a megvert nő hátán erősen földagadt, vérről aláfutott, üstéstől származó csikokat s foltokat konstatait. Az egyházi és világi hatóság vizsgá- latot indítván, a papot mindenekelőtt felfüggesztették állásától.

Azt lehetne hinni, írja a „Kirchliche Korrespondenz für die deutsche Presse” — hogy az ultramontan sajtó is egyhangulag itéli el ezt a középkori barbarizmust. Azonban nagyon téved, a ki ezt hiszi! Vagy egészen hallgat az esetről, (mint a mi ultramontan sajtónk egy része a kath. papság mostani, a Kossuth-gyász alkalmából tanusított hazafiatlan magatartásáról), vagy egész jelen- tékelen valaminek akarja feltüntetni (mint nálunk e sajtó másik része), vagy teljesen jogszerűnek tünteti föl a lelkész (?) eljárását (mint nálunk a harmadik rész). Az ultramontan „Westpreuss. Volksblatt” a kötéllal való meg- korbácsolást régi egyházi szabályzat s jelképes cselekvény gyanánt tünteti föl, — s azt mondja, hogy a „kötél” vékony pamutzsinór volt, a vértől aláfutott csikokat s foltokat pedig csak a képzelet találta ki. Aztán így végzi: „Hazugság, hogy a lelkész, ki csak az egyház parancsa szerint s felsőbbje jóváhagyásával cselekedett, állásától elmozdították volna. Nyugodan folytatja tovább hivatalát, sőt előléptetést nyert. Ebből lehet következtetni, micsoda er- deményt fog adni a megkezdett vizsgálat.”

Ez eset igen tanulságos és jellemző — folytatja a „Kirchl. Korrespondenz”. — Épen abból a hallatlan lelki- kényszerből, melynek vegyes házasságok kötése esetén a kath. fél lelképáztorai részéről ki van téve, magyarázható, hogy vegyes házasságoknál a kath. fél akaratát rendszerint keresztülviszi, a protestáns fél pedig több- nyire enged. A római fanatizmushoz járul még, különösen nyugoti Poroszországban, a lengyel katolikusok gyűlö- lete a német protestánsok ellen. Nemrég történt, hogy egy lengyel asszony inkább meghalt a gyermekszülésben, mintsem hogy igénybe vegye a tőzsomszédjában lakó német evang. szülésznő segélyét.

Mily mértéke kell ahhoz a papi fanatizálásnak, hogy a keresztényen szeretet s összetartozáság helyét ily pokoli gyűlölködés foglalja el.

Ev. papválasztás Bécsben. A nemrég elhunyt magyar születésű bécsi ev. lelkész, *Kanka* helyére a március 4. 5. 6 napján megtartott lelkészválasztás alkalmával ismét magyarországi emberre, *Antonius*, erdélyi származásúra esett a bécsi evangélikusok bizalma, ki 1905 beadott szavazatból 1376-ot kapott. A megválasztott eddig a bécsi ev. iskola tanítója volt.

Az abauji ev. ref. egyházmegye tavaszi rendes köz- gyűlése f. hó 3-án vette kezdetét Göncön. A gyűlés lefolyásáról tudósítani fogjuk olvasóinkat.

TANÜGY.

A tanítóképezdei tanárok képzésével és képzésé- vel foglalkozott a tanítóképezdei tanárok országos egye- sületének a mult héten tartott közgyűlése. A kérdést *Se- bestyén* Gyula tanár terjesztette elő szépen indokolt be- széd kíséretében. Hozzászóltak a kérdéshez: *Scherer* Sándor, *Hettyei* Gábor, *Balázs* Endre, *Lederer* Abraham, *Mocsy* Antal, *Radó* Vilmos, *Hermann* Antal, *Nagy* László, *László* Zs., *Málnai* M., *Kozocsa* T. és F. Dr. *Kovács* J., azzal a javaslatával, hogy a praeparandiai tanárok a a budai paedagogiumban képeztessenek, kisebbségben maradt. Beható eszmecsere után a következőkben történt megállapodás. 1. A tanítóképző tanárok képzéséről és képzéséről törvényesen kell intézkedni. 2. A képzéssel egy országos bizottságot kell megbízni és senki sem ál- lami, sem felekezeti képzőintézetben ne lehessen tanár, ha a képzést meg nem szerezte. 3. A tanítóképző- intézeti-tanár képzőt az egyetememen kell szervezni. 4. A tanárképzőbe való felvételre érettségi bizonyítvány, elemi és polgári iskolai tanítói oklevél kvalifikál: e szerint e népszerű tanítókat bocsátani kell az egyetemre. Az el- méleti képzés az egyetememen négy évig tartson, az ötödik év tisztán a gyakorlatra fordíttassék. 6. A gyakorlati ki- képzés az e célra kijelölt tanítóképző intézetekben tör- ténjék. 7. Minden tanítóképző-intézeti tanárnak szélesebb körű filozófiai és pedagógiai képzettséget kell nyújtani, mint a középiskolai tanároknak. A közgyűlés első napján *Péterffy* Sándor elnöki megnyitója után dr. *Walter* Gyula heregprimási titkár emlékbeszédet mondott *Mayer* István- ról, ki mint „István bácsi” néven ismert népies és peda- gógiai író fáradszónul igyekezett előmozdítani a népe- velést s javítani a tanítók helyzetén. *Nagy* László felol- vást azután titkári jelentését. Az egyesület tagjai több rendbeli munkálatot készítettek a tanítóképzők tantervé- nek reviziójára nézve. A tanári testületek és tanító-egye- sületek érdeklődéssel és behatón tárgyalták a tanítókép- zés ügyét. A jelentés továbbá az állami tanítóképző-in- tézeti tanárok fizetésrendezéséről szól és a középiskolai tanárokkal való paritás szükséges voltáról. Felemlíti *Csáky* Albin gróf miniszter kijelentését, hogy a tanító- képző rendes tanárokat egyenlő elbánásban fogja része- síteni a középiskolai tanárokkal. A titkári jelentés végül tudatja, hogy az egyesület ma már 23 tanító-testületet és egyesületet képvisel. — Ugyancsak az első napi ülésen beható tanácskozás folyt a tanítóképezdek belnaka- sának szervezéséről és vezetéséről, melyre nézve a köz- gyűlés magáévá tette a választmány azon előterjesztését, hogy az internátusok lehetőleg mindenütt megfelelőleg szer- veztessenek. A közgyűlés végén megejtették a választá- sokat a következő eredményvel: Elnök: *Péterffy* Sándor, Altnök: *Hettye* Gábor, *Kozocsa* Tivadár, *Mocsy* Antal. Főtitkár: *Nagy* László. Titkár: *Sztankó* Béla. *Pentz* Áros:

Komáromy Lajos. A választmányi tagokat ismét megválasztották. — A közgyűlés előtt egyesületi küldöttség tisztelt Csáky Albin grófnál és megköszönte támogatását.

A tankönyvek bírálása. Az orsz. közoktatási tanács szakosztályai utóbbi két ülésükön Heinrich Gusztáv elnöke alatt a tankönyvek bírálatának esetleges megszüntetése felett tanácskoztak. A kérdés előkészítése végett dr. Hóman Ottó elnöksége alatt egy bizottság volt kiküldve, mely Hofer Károly, Kármán Mór, sebestyén Gyula, Verédy Károly tanácsagokból és Finácz Ernő meg Szuppán Vilmos előadók állott. A bizottság azt a javaslatot terjesztette a tanács elé, hogy a tankönyvek bírálatát ezentúl is fenn kell tartani, de annak teljesítését a tanácstól elvételre külön e célra alakítandó bizottságra kellene át ruházni.

Tanszerkiállítás Debrecenben. A folyó évi augusztus 18-tól szept. 2-ig tartandó országos tanszerkiállításra már is sok jelentkezés történt. A debrecenieken kívül a következő középiskolák helyezték kiállításba közreműködésüket: aradi r. kath. főgimnázium, egri állami főreáliskola, r. kath. főgimnázium, győri áll. főreáliskola, keszthelyi r. kath. főgimnázium, nagy-kállói áll. főreáliskola, nagy szombathelyi áll. főgimnázium, szentesi közs. főgimnázium, szombathelyi r. kath. főgimnázium, temesvári r. kath. főgimnázium, temesvári áll. főreáliskola. — A kiállításnak hivatalos közlönye is van, mely „Kiállítási Értesítő” cím alatt Vántsa György szerkesztésében március 15-én indult meg s a kiállítás bezártaig 3 korona előfizetési árért a szerkesztőségénél rendelhető meg Debrecenben (Kereskedelmi akadémia).

A debreceni főiskola kebelében lévő főgimnázium tanárkara a nyugalmába vonuló veterán tanár és igazgató, a munkában és azzal szerzett érdemekben megőszült Tüdős János helyére a következő ciklusra Dóczy Imre főgimn. tanárt ajánlotta egyhangulag a gimnáziumi igazgatói állásra. Jeles kartársunknak kitartó buzgalma, kiváló képzettsége, bőles tapintata és sokoldalú tanári tapasztalatai nemcsak teljes biztosítékot nyújtanak nekünk arra nézve, hogy az igazgatói tisztet kifogástalanul betöltendő, hanem reményt táplálunk az iránt is, hogy az ő igazgatói működése egy új korszakot fog a főgimnázium külső és belső fejlődésében életre kelteni, megszabadítván azt a multból fenmaradt némely olyan nehézségektől, a melyek annak szabadabb föllendülését még némileg akadályozzák. Szakértelem, erély és bátorság meg fogják hozni a kívánt sikert. (Debr. Prot. Lap.)

Kormánybiztosok az ev. ref. gimnáziumokban tartandó érettségi vizsgákra a következőket nevezte ki a miniszter. A dunamelléki egyházkerületben: a budapesti főgimnáziumhoz dr. Beöthy Zsoltot, a halasi főgimnáziumhoz dr. Hegedűs Istvánt, a kecskeméti főgimnáziumhoz György Endrét, a nagykovácsi főgimnáziumhoz dr. Csiky Kálmánt. A dunántúli egyházkerületben a pápai főgimnáziumhoz dr. Tóth Lajost, a csurgói főgimnáziumhoz Csiky Lajost. A tiszáninneni egyházkerületben: a miskolci és sárospataki főgimnáziumokhoz Kenessey Bélát. A tiszántúli egyházkerületben a debreceni főgimnáziumhoz dr. Ballagi Aladárt, a máramaroszegethez dr. Felméri Lajost, a hódmezővásárhelyihez Bekési Gyulát, a szatmárihoz György Endrét. Az erdélyi egyházkerületben: a zilahyi és kolozsvári főgimnáziumhoz Szóts Farkast, a marosvásárhelyihez dr. Felméri Lajost, a szászvárosihoz dr. Hőgyes Endrét, a nagyenyedihez dr. Kőnig Gyulát, a székelyudvarhelyihez Géresi Kálmánt, végül a sepsiszentgyörgyihez dr. Ilsvay Lajost.

Nemzeti iskola. Ily cím alatt adja ki *Benedek Elek*, a kitűnő nevű író tanügyi lapját. A lap sokszor éles hangon, tulzó modorban védi az általa igazságosnak tartott ügyeket s személyeket s támadja azokat, kik a tanügyi kormányzat élén állanak. Bátran mondhatjuk: a tanügyi ellenzék kimélete nem ismerő organuma. De tulajdonát sem lehet megtagadni a legjobb szándékot, a laptól az ügyes, élénk szerkesztést s a minden irányban való függetlenséget. Ezek pedig oly tulajdonságok, melyek azok elismerését is kivívják, a kik még ott is, hol igazuk van, a sauberit in modo, fortiter in re elvét követik. De még sokkal többet érne e lap, ha a higgadt tárgyilagosság lelke ömlenék el rajta. *Benedek Elek*, *Hévízy János*, *Gárdonyi Géza* neve erre elég garancia. Hetenkint egyszer, kisebb, könnyen kezelhető alakban 8—12 oldalon jelenik meg, előfizetési ára 4 frt.

Tanügy cím alatt jelenik meg Békésen, *Vadaj József* szerkesztésében egy szaklap, mely programja szerint a tanítói kar jobb léteért, az egységes nemzeti iskoláért küzd. Ára egész évre 3 frt, félévre 1 frt 80 kr.

IRODALOM, MŰVÉSZET.

Új, teljes magyar irodalomtörténet.

(A magyar irodalom története. Képes díszmunka a művelt közönség számára, szerkesztő *Beöthy Zs.* Budapest Athenaeum I. kötet 1—16. füzet 512 l. Füzetenként ára 40 kr.)

A hetvenes években nem hiába panaszkodott egyik történészünk, a miatt, hogy irodalom történeti monographiáinknak száma oly csekély. Ugyanis Toldy szinte emberi erőt meghaladó munkássággal, roppant széles látókörrel, egyszerre megteremtette a magyar irodalom történetét és hosszabb, rövidebb időközök, annak több kevesebb ágát magába foglaló, sőt kisebb méretben még teljes ismertetését is adta. De egyszerre akarva megteremteni azt, mit az ő idejéig a tudomány elmulasztott, a lehetőségig mindig bizonyos teljességre törekedett. Ezért csak nagy vonásokban rajzolhatta irodalmunk képét; nagy lépésekkel kellett haladnia a tudomány felé, nagy arányú, nagyobb arányú monographia-irodalom az ő idejében még nem fejlődött ki.

Később épen megváltozott a dolog. Toldy szerepén egy egész írói tudós sereg osztozkodott, kik monographiáikban újabb és újabb oldalról világították meg a nemzeti irodalom szépen fejlődő kertjét s abba újabb és újabb utakon vezették be az érdeklődőket. Az ily módon megélt irodalomtörténet természetesen nagy arányokat öltött, körében szélesedett, anyagában gazdagodott és ahhoz a felfedezéseknek újabb és újabb eredményei já-

rultak. Mig Toldy elfogult az ő klasszikusaiban, addig a monographusok a többi iskoláknak is megadták igazukat s mig irodalomtörténetünk megteremtőjének lázas munkájában meg kellett elégedni az életrajzok s fogyatékos adatok szűkebb keretével: ma már e nyers anyag, több oldalról bővítve és javítva, feldolgozottan áll a szakirodalomnak elsőtörténet megjelent termékeiben.

Nem a Toldy hibája, hanem a magyar irodalomtörténet fejlődésének természetes és szükséges következménye tehát, hogy a nagy mester művei ma már csak kritikával használhatók s így alkalmatlanok arra, hogy belőlük a magyar irodalomtörténetet a maga egészében tanuljuk megismerni s állandó olvasmányaink legyenek.

Igy hát sem a szakemberek sem az érdeklődőknek a kezében máig nem volt egyetlen munka sem, mely e célnak megfelelt volna. *Bodnár* nagy arányokban akarta irodalomtörténetét kidolgozni s művében egy folytonos munkában eltöltött szorgalmas élet gyümölcsét látjuk, de az adatokban a tévedés teménytelensége, a rendkívül hibás és elfogult szempontok s e mellett vezetésjének arroganciája, mely már-már rögeszmévé válik nála: füzeteit tökéletesen használhatatlanná teszik. *Beöthy* irodalomtörténete mert tankönyv, szűkteretű s ezért csak örvendetes ígéretnek s egyszerűen kötelezővénynak volt tekinthető a terjedelmes magyar irodalomtörténet megírására.

S ilyen módon meg kellett esni azon szegénynek, hogy hamarabb olvashattuk egy nagy német irodalomtörténet kötetét, mint nemzeti irodalmunk teljes és részletező ismertetését.

S még talán a millenniumra sem olvastunk volna ilyet, ha *Beöthy* föl nem ajánlja szerkesztői tollát és nevet az *Athenaeumnak* egy ilyen munka összeállítására. Valószínűleg a szükség kiáltó volta s így a sürgősség az oka annak, hogy nem ő maga bővítette ki saját művét, hanem a nevezetesebb historikusokkal és irodalomtörténészekkel társulva, felosztotta a munkát s így a „viribus unis” elvvel születik meg az ezredévre az új korszerű teljes magyar irodalomtörténet.

Ily nagyterjedelmű irodalomtörténet már magában véve is új és eredeti jelenség a kisebb iskolai kézikönyvek között; de a mellett eltérve némileg ezek irányától és körétől, más hasznos újítást is tesz különösen tárgyát és körét illetőleg. Ugyanis kézikönyveink csak a magyar nyelvű irodalmi termékekkel foglalkoznak s már ezért sem lehetnek teljesek. Toldy is törekedett e tekintetben az irodalomtörténet anyagának szélesítésére, de egymagában a kutató és feldolgozó tudós munkáját ily széles körben nem bírta meg. A jelen munka most visszatér ehez s anyagául fölveszi a magyar vonatkozású, illetőleg magyarországi latin termékeket is s ezzel irodalmunk új tereit mutatja, nyitja meg, új és eddig elhanyagolt kultúrávalatlan mezejére vezeti az olvasót. Pedig ki ismeri az európai művelődés történetét, az tudni fogja, hogy mily tagas lehet a mező, mily hosszú volt az a kor a népek irodalomtörténetében, melyben a tudósok és tudós költők között a latin nyelv volt az uralkodó. Petrarca és Boccaccio magok mit sem adtak olasz nyelvű munkáikra, melyekkel megteremtői lettek a humanista nemzeti irodalomnak. S az irodalmi állapotok némileg nálunk is hasonlóak voltak. Magyar humanista költőink és íróink, élükön *Janus Pannoniussal* tiszteletreméltó helyet foglalnak el az európai humanista irodalomban. Ezek mellett aztán még a későbbi kortudós írói tevékeny részt vettek a szellemi mozgalmakban s valóban hiányos volna irodalmunk képe ezek munkásságának rajza nélkül.

Másik kiválósága a vállalatnak az, hogy az irodalomtörténet ismertetéséhez az általános művelődéstörténeti állapotoknak az eddigieknél szélesebb keretét adja. Az egyes korok művelődéstörténetének szellemes rajzait olvashatjuk, melyek sokban eltérnek a kézikönyvek sablonos rajzaitól. Így a középkori könyvtárakról és a Corvináról ír *Sebestyén Gyula*. A csúcsives és renaissance művészetekről pedig *Pulszky* cikke tájékoztatja az olvasó közönséget. Az Arpád-kori magyarság szellemi életét *Lánczy Gyula* ismerteti a kronikák alapján, talán kissé túlságos részletezéssel s a laikus közönségre nézve unalmas előadómóddal.

Nagy súlyt fektetett a szerkesztő arra, hogy a nyelvészeti rész is alapos ismertetéseket, legyen képviselve. És ebben is csak elismerés illetheti a jelesen szerkesztett vállalatot. A mig ugyanis Imre Sándor irodalomtörténete a nyelvtörténet tulságosan bő tárgyalásával elhanyagolja az irodalomtörténetet, addig mások a nyelvészeti részszel törődnek keveset. Jelen füzetekben, talán mert minden egyes részt külön szakember dolgoz fel, nincs elhanyagolva egyik szakasz sem. Innen van az, hogy az egyes nyelvemlékekről oly alapos cikkeket olvasunk, melyek rövid kivonatként adják a nyelvtörténeti kutatás eredményeinek legfontosabbjait. Itt mindössze az ugor-rokonság tulságos propagálásával nem tudunk megbarátkozni. Mintegy általánoságban, minden vonalon elfogadott eszme, eldöntött igazság, végig vonul az összes nyelvészeti tárgyalásokon. Pedig talán még szó férne ahhoz? Távól van tőlünk még csak a vélemény nyilvánítás is e kérdésben, de lehetetlen nem kifogásolnunk azt az eljárást, hogy egy még bizonytalan igazság a nagy közönségnek szánt műben ily határozott és fontos szerepet vigyen s ilyen módon mintegy becsempésződjék a köztudatba. Különösen erőszakoltak azok a bizonyítási módok melyek *Réthy László* régészeti irányu cikkében az I. füzetben találhatók, mely közleményben szerző még a magyar fejfa használatát és az ugor-földi ásatások alkalmával előkerült csészetartó szobrok közt is e szokást illetőleg némi azonosságot talál s ily hasonlóságokból hajlandó a rokonság mellett bizonyítékokat kovácsolni. Szerény nézetünk szerint talán az lenne helyes dolog, ha az egész finn-ugor rokonság mint hypothézis foglalna helyet az ismertetésben s mint ilyen, ellentétes elmélet talán a török rokonság is igényt tarthatna a fölvetésre.

(Folyt. köv.)

* Százéves küzdelem a kassai református megalakulásáért 1550—1650. Irta: *Révész Kálmán*. Bpest. 1894. Ára 80 kr. Egy sok tekintetben érdekes monográfiát adott ki a Magyar Prot. Irodalmi Társaság a jelzett cím alatt megjelent s 106 lapra terjedő könyvben. A tárgy

érdekesége, a tartalomnak újdonsága és a feldolgozó ügyes tolla: e három egyaránt hozzájárult ahhoz, hogy bemutani vágyom az „Örálló” olvasóinak a jó hírű történet és szorgalmas buvár emel legujabb termékét, a mely-lyel elég jelentékeny szolgálatot tett a magyar prot. egyháztörténelem fejlődésének. Különös becsét ad az efajta monográfiáknak az a szomorú tény, hogy még csak egy-egy kövek ezek ama nagy komoly épületben, melynek homlokára: „A magyar prot. egyház történelme” lesz írva. Hogy mikor? — az idő közelségére csak újabb reményt költenek az Irodalmi Társaság kiadványai, a melyek közt a Zsilinszky és Szeremley Sámuel egyháztörténelmi becses művei mellé méltán sorakozik — a tárgy szerényebb voltát beszámítva — a Révész munkája. Vajha mindinkább tájulhatna az a köpi is (az Irod. Társaság-ot értem), a hová a szorgalmas méhek hordják a virágot! De az, hogy a mult évi illetmény gyanánt szolgáló ez a monográfia csak ezen év márciusában jelenhetett meg: aggodóvá tesz a Társaság jövője iránt minden igazán érdeklődőt.

E kitérés után már a dologra térve, először is azt az állítást indokolom, a mely szerint a mű tárgyát érdekesnek mondtam. Kassa, mint Felső-Magyarország legszebb, történelmileg legnevezetesebb városa, a hol hazánk népessége 3 fő-elemének: a magyar, német és tót fajnak határai egymásba folynak, mindenesetre nevezetes pont az egymás rovására terjeszkedni akaró régi felekezeti világban, sőt nemzetiségi politika tekintetében ma is különös figyelmet érdemel. És habár Kossuth szerint nagy tévedés tót, német és magyar vallásról beszélni: eltagadhatlan tény az, hogy Kassán a szerint volt a magyar faj gyengébb vagy erősebb, a mint a ref. vallás kevesebb vagy több talajt hódított ott meg. Ezen kívül más ok miatt is különös érdekel fűződik Kassához az egyháztörténelemben. Ritka, de fontosságban kétségkívül páratlan jelenség az, hogy a két testvér prot. felekezet oly elkeseredetten harcoljon a tértért egymással, mint ez Révész műve nyomán Kassán látszik, a mely áldatlan küzdelemnek lehet egyedül tulajdonítani azt, hogy a 16. század közepén teljesen teljesen város ma tulnyomóan katolikus lakosságot számlál. „Inter duos litigantes tertius gaudebat”. Ezen átalakulás rajza semmi esetre sem érdektelen.

A tartalmat eddigelé ismeretlennek mondtam és épp ez ad a Révész monográfiájának kút-fői becsét. Évekkel ezelőtt Paikoss adott közre egy művet Kassa egyháztörténetéből, szintén használva azt, a mit R. feldolgozott: a városi és megyei levéltárt, de — ha nem csal emlékezetem — az ő műve inkább vázlatos és így kevesebb forrást használ fel, pedig a részletek, a mint azokat épp R. kidomborítja. nagyon jellemzők az ottani történeti fejlődésben. R. először is Kassa jelentőségét ismerteti, majd áttér az Egri Lukács indította unitárius mozgalomra s itt a kassai zsinat idejének megállapításánál ügyes érveléssel igyekszik az eddigi történészek hibáját helyreigazítani. A 16. század vége felé a luth. egyház volt Kassán kizárólag a város hivatalos vallása, de Alvinci Péter a két prot. felekezetet összekötő hidra állt s a két testvér egyesítésére szép törekvéssel, de mindkét fél félreismertette s kicsinyteltevel küzd közel 30 éven át. Egyháztörténelmünkben e különös szerepre hivatott férfit igaz melegséggel mutatja be az író, műve végén még a végrendeletét is közli. Alvincival a békéltető szellem is sirba száll, mindkét részről érdes emberek veszik át az ügyet, a minek vége a reformátusok teljes elnyomása, sőt a város mint gyegyr részéről üldözése lett, dacára a tiszáninneni ref. papság és Abauj-megye ismételt beavatkozásának. A kassai tanács hajthatatlan maradt, a ref. papokat a városból kiűzte. Már-már a ref. egyház teljesen elvesztette lábait alól a talajt, midőn megjelent I. Rákóczi György s a tanács fondorlatai dacára ujjal megalapítja a ref. egyházat, a minek helyzetét az 1647. országgyűlés törvényileg is biztosítja. A konok tanács a fejedelem halálával ismét a helyzet urává lesz, a megyével felveti a küzdelmet, a törvénynek se engedelmessékedik, mig végre Pálffy nádor személyes megjelenése megtöri az ellenállást, a ref. egyház helyet kap temploma építésére, de ezzel megveti lábát a zavarban ügyesen halászó kath. egyház is. Így lett 1650-re vége a százados küzdelemnek. — Eddig halad Révész.

A tartalom érdekességéhez járul a felesleges kitérésektől ment könnyed és megszokott nélkül folyó előadás, mint e művet jellemző harmadik dicsérendő vonás. Nem szavakban áradozással, hanem magával a tartalommal hat, így fokozatosan érdeklődéssel olvassuk művét s mint valami regény személyeit, úgy kísérjük szívesen a küzdelem vezérfeleit e műben. Olvasása nem fáraszt ki.

Őszintén óhajtom velem együtt bizonyára mindenki, a ki e művet figyelemmel átlapozza, hogy a Révész előtt felnyit gazdag kuforrásból egymás után csörgedezzenek ezek az éltető vizek s ne soká kessék a kassai egyház további történetének megígért folytatása.

És még egyet óhajtok. A protestantizmusnak a multban folytatott belső küzdelmei, melyek mindenkor gyengülésére, sőt majdnem végromlásra vezettek, tanítsák a jelent és jövőt arra, hogy szeressük, tiszteljük egymást és munkájuk vállvetve közös ügyünket.

Lic. theol. Rác Kálmán.

UJDONSÁGOK.

Kossuth-gyász.

Eredeti tudósításaink.

— A sárospataki gyásznapély. Egy sóhaj... talán ez fejezhetné ki legjobban azt, a mit az ember fájdalom elmondani nem tud. Mert, mikor a szív sajog, oly nehéz szavakba öltöztetni azt, a mi ott-ott a kebel mélyében fáj... Oly nehéz most is elmondanom, hogy volt mint volt az a megható gyásznapély, a mely itt, a ref. templomban folyt le most vasárnap.

Künn az utcán feke lobogók sokasága áll némán a szélcsendben.

Megállottam, s néztem a gyászborult utcát... itt járt egykor délcegen Ó, lelkenek rejtekében a lánggal,

Kossuth- és gyászdalokat énekelni. Az ünnepély a főiskola imatermében fog lefolyni.

— **Kossuth** Ferenc ithonmaradására vonatkozólag a „Budapesti Hírlap” következőket írja: *Kossuth* Ferenc leteszi a hűség esküjét a koronának s végkép Magyarországon telepszik meg. Ezt telegrafálják Budapestre a londoni Timesnek. E híret a tudósító a következő megjegyzéssel kíséri: „Ez okvetlenül mély benyomással lesz a közvéleményre. A magyar nép meg fogja érteni ebből, hogy a Habsburg-dinasztia törvényessége elleni ellenállás Kossuth Lajosnál véget ért, hogy ő volt az utolsó, a ki tiltakozott a Habsburg-uralom, mint usurpáció ellen. A Kossuth Ferenc által teendő eskü egyértelmű lesz az atya által követett téves magatartásért való elégtétellel. Végleges kibékülést tesz és elvitázhatatlan elismerése az 1867-ben felállított regimé érvényességének. Kossuth Lajos ellenállása ily módon ő vele együtt sirba száll; csupán langoló liberalizmusa éli túl, hogy ébren tartsa a nemzeti érzületet a reformok támogatásában, melyeket a kormány meg akar valósítani.”

— **Gyászrovat.** Meghaltak: *Fuchs* Albert pozsonyi ev. liceumi tanár 86 éves korában hosszas szenvedés után e hó 29 én. *Klein* Károly volt menhardi ev. lelkész, 48 iki honvédkapitány 83 éves korában. *Krepalszky* János busóczi ev. egyházi felügyelő 69 éves korában. *Laszkáry-Semberly* Petronella *Laszkáry* Gyula nógrádi ev. esperességi felügyelő édes anyja, 82 éves korában. *Jóó* József, Szatmár városi buzgó rendőri tisztviselő, *Jóó* István debreceni ev. ref. tanítóképzőintézet igazgató testvérbátyja élete 61 évében. Az elhunyt lapunk szerkesztőjének is közel rokona volt. *Özv. Lévy* Imréné, szül. Balogh Erzsébet március hó 31-én, 70 éves korában hirtelen meghalt Sárospatakon. Az elhunyt matrona volt tulajdonosa hosszú idő óta annak a háznak, melyben nagy hazánkfia *Kossuth* Lajos, pataki jogász korában lakott. Ezt a házat a főiskola ifjúsága 1892-ben emléktáblával jelölte meg; midőn az ifjúság küldöttei ehhez Lévyné beleegyezését kérték, örömkönyvek között adta meg az engedélyt. Most pedig midőn ama nagyok nagyja elköltözött közülünk, a kegyelmes szívű öreg asszony, mély gyászba borította házat s ime, egyszerre megy ama nagy útra azzal, ki egykor ebben a házban lakott. Az elhunytat unokájának férje, *Szuhay* Benedek kápolnai ref. lelkész és családja gyászolják.

— **Vay Miklós** br., főiskolánk bőkezű Maceoása, újabb jelét adta annak a mélyszéges szeretetnek melylyel a protestantizmus és közművelődés e védbástyája iránt viseltetik. *Munkácsi* Mihály „Honfoglalás”-ának 60 frtos szinnyomata másolatát küldte meg szépművészeti muzeumunk számára, melyet a szegényesen dotált intézmény saját pénzén meg nem szerezhetett volna. Hála s köszönet érte a nagyszívű férfiúnak.

— **A vidék gyásza.** Kakszentmártonban (Szatmármegye) április 1-én délelőtt 10 órakor az ev. ref. templomban Kossuth Lajos halálának emlékeztetere nagyszámú közönség előtt gyászünnepély volt. A nagyhatású gyászimát és emlékbeszédet a nép mély részvéte és sirása mellett *Bohnár* János ev. ref. lelkész tartotta. Különben Kossuth Lajos nagy hazánkfiaért az egész Szatmármegyében, az ev. ref. egyházakban mindenütt gyászünnepély tartatott, harangzugas, gyászlobogó kifizés hirdette az országos nemzeti gyászt.

— **Debrecen,** (Saját tud.) A város, nem véve ki a legkisebb zugutcait sem, gyászlobogókkal volt feldisztatva. Az egész Debrecenben nem volt egyetlen ház sem, melyen olyan a milyen gyászlobogó ne lett volna. A gyász isteni tisztelet ma, április elsején, a nagy halott fővárosi temetésével egyidejűleg folyt le. Tíz órakor délelőtt a város összes utcáiban kigyúltak a gázlámpák, mindenik mellett egy kis gyászlobogóval. Ugyanekkor mind a négy református templom bejáratánál már óriási emberhullámok verődtek, úgy, hogy alig lehetett bejutni az egyenként érkező testületeknek is. Legimpozánsabb volt a nagy templom gyásza. A templom mind az öt bejáratra földig érő gyászdrapériákkal volt díszítve s mindkét tornyán hatalmas gyászlobogó lengett. Tíz perccel 11 óra előtt megszólalt az összes harangok s a hatalmas zúgás a feketébe öltözött emberekkel s borult esőre álló idővel különösen szomorúvá tette a másként nagyon is derült képi várost. Bent a nagy templomban már reggeli 8 óra óta a testületek számára fentartott néhány pad kivételével minden ülés el volt foglalva. Midőn 11 órakor a Rákóczyharang fájdalmas bugása megszűnt, megszólalt az orgona s a gyönyörű praeludium után elénekelt a közönség a XC-ik zsoltárt; azután a főiskolai énekkar énekelte gyászdalt *Mácsay* Sándor zenetanár vezetése alatt. Ekkor *Di-csöfi* József lépett a szószékre s mondott költői szárnyalású, gyönyörű imádságot. A szóoklatáról nevezetes egyházi férfi maga is elérzékenyült, de a közönség legnagyobb részét is nagy mértékben megindította, midőn szívből fakadó szavakkal hálát adott a mindenhatónak azért, hogy nekünk adta Kossuthot s azért, hogy bennünket az ő megértésére és érdemeinek, értünk tett emberfeletti küzdelmeinek méltánylására képessé tett. Az ima után ismét az énekkar énekelte, majd a közönség énekelte a 221 dics. 5 versét. — Ott volt a főiskolai tanári kar, a városi és egyháztanács testületileg, azok kivételével természetesen, kik a nagy halott temetésére mint küldöttség a fővárosba utaztak. A Kossuth-utcai új templomban K. Tóth Kálmán mondott imát és alkalmi beszédet szokott költői lelkesedésével, melyet ezuttal a mélyen érzett fájdalom még jobban fokozott. A kath. egyház itt sem akart gyászolni; miután azonban a türelmetlen ifjúság *Volafka* Nándor vál. püspök-plébános szép palotáján pár ablakot bevért, jónak látta nevezett lelkész a saját lakására, valamint a templom kivételével az összes egyházi épületekre kifizetni a gyászlobogót. Ma a kath. templomban gyász isteni tisztelet ugyan nem volt; de mise után *Léky* Kornél plébános a hazafiságról tartott egyházi beszédet, melyben felsorolta a nemzeti nagyjait, ezek közt Kossuthot is s érdemeit méltatta. A főiskola méltóképpen kivette a gyászból a maga részét. A március 24-én tartott közös tanári gyűlés elhatározta, hogy Kossuth Lajos halhatatlan érdemeit jegyzőkönyvben örökíti meg; a temetésen magát két tagja által képviselteti (Kulesár Endre gimn., Kovács Lajos kétszázéves tanár mentek el); Kossuth alapítványt létesít s e célra a tanári kar a maga részéről azonnali felajánlást 100 koronát; Kossuth Lajos emlékére főiskolai ünnepélyt rendez az ifjúsággal együtt annak a

szűnődő leteltével való beérkezése után. A főiskolai ifjúság itt lévő része is sietett kegyeletét leróni.

— **Eger Kossuthnak.** Az egeri ref. kistemplom vasárnap délelőtt zsufolást megtelt gyászoló közönséggel, kik *Kossuth* Lajos emlékének itt akartak áldozni. *Heves-megye, Eger város, a gimnázium, kaszinó* s mindegyik testülete városunknak képviselve volt, az egeri koszorus dalkör is eljött *Lányi* Ernő karnagy vezetése alatt, hogy megható gyászdalaival tegye magasabbá a gyászünnepélyt. A közönség nagy része, kik kistemplomunkba be nem fértek, ellepték a templom udvarát s levett kappal, mély megindulással várták meg a gyász-istenítisztelet végét, hogy azután hatóhathalussal protestánsul együtt jöjjen föl a templomba egy imát mondani nagy hazánkfiaért. *Kovács* Károly református lelkész egy igen szép gyászbeszédet s könyörgést mondott meghatottságtól remegő hangon és a közönség együtt siratta a könyörgő lelkészszel a nemzet halottját. A templomban esakis a katolikus klérus nem volt képviselve. Úgy látszik, némelyek nagyon szeretnek a dogmákra hivatkozni, akkor, midőn valamilyes hazafias cselekedetről van szó. Tehát a kath. papnak nemcsak misét mondani, hanem könyörögni sem szabad Kossuthért. (Saját tud.)

Lapunk mai száma első évnegyedben. Tisztelettel kérjük azon előfizetőinket, kiknek előfizetésük március 31-én lejárt, sziveskedjenek azt, esetleg a kötelező megrendelést, mielőbb megújítani, mert lapunkat csakis ez esetben küldhetjük meg.

Az „Óráló” megjelenési napjait nyomdai és expedicionális okokból keddről s péntekről szerdára és szombatra tettük át, egyszersmind azon leszünk, hogy a lap a megjelenési nap reggelén kerüljön szétküldés alá s nem délutánján, mint eddig.

Ujjonnan belépő, legalább negyedéves előfizetőknek husvétii ünnepi mellékletünket ingyen megküldjük.

POLITIKAI SZEMLE.

Belföld.

Kossuth temetése.

Három országban tette meg utolsó diadalutját a halhatatlan halott, a szabadság lánglelkű szónoka két világrészben. S ha valaha ékesen szólottak szavai nemzetéhez, e nemzet is mindennél ékesebben szól hozzá akkor, midőn a végső bucsu hangjait tördeli.

Kossuth halotti menete, temetése az ország fővárosában, e hó 1-én nem temetés volt, hanem diadalmenet, nem is ember diadalmenete, hanem a szabadság, egyenlőség, testvériség diadalmenete, melyek hű zászlóvivője volt Kossuth.

A küldöttségek elszárolására, melyek az ország minden részéből részt vettek a temetésben, hasábokat szentelnek a napilapok. Mi pár rövid szóban elmondhatjuk: a hivatalos és katonai világ kívül képviselve volt az egész Magyarországon. A hivatalos világ nem mehetett, mert Kossuth véglegesen tagadta a korona és 67-iki alap törvényességét, a katonai világ nem is akart résztvenni a nemzet bánatában.

A koszorukban ott volt Magyarország hálája, kegyete, reménye: tizenhét köcsit töltött meg a nemzeti gyász virágokban való megnyilatkozása.

A temetésen minden nagytárs nélkül mondva száz-ezrek vettek részt, északról és délről, keletről és nyugatról, a harmas bére és négy folyam minden vidékéről, a Kárpátok oldaláról s az Adria mellől. És részt vettek oly magasztos lelkesedéssel, oly igaz bánattal, oly fenségesen, oly nyugodt méltósággal, hogy — a mint most már értesülünk, — az udvari körök is a legnagyobb tisztelettel s meglepéssel látták a magyar nép érzelmeinek ezt a fenséges nyilvánulását s méltán, mert uralkodójához csak az a nép lehet hű, mely hű nagyjaihoz, kik hozzá halálig hűk voltak.

Epen d. e. 11 óra volt, midőn a menet a gyászszertartás befejezése és a beszédek elhangzása után megindult.

A gyászszertartást *Sárkány* Sámuel bányakerületi ev. püspök végezte fényes papi segédlettel.

Sárkány Sámuel megható imát és gyászbeszédet mondott s hazafiai érdemei mellett különösen kiemelte hívő keresztényen voltát s protestáns buzgóságát.

Beszédét így végezte: „Most pedig egyházam szertartásához képest megáldom a drága hamvakat és beszentelem az Atyának, a fiúnak és szentléleknek nevében.

Általadom azokat az irtalom Istenének atyai gondviselésébe. Az örök emlékezet éber szemei virraszszanak porladozó teteme felett, miglen megszólal a feltámadás harsonája és megzendül az Ur hivogató szava: „Jer hű szolgám, ki hű voltál, nagyra bizlak ezután, menj be a Te Uradnak örömébe.”

Te pedig, megdicsőült lélek, menj fel az örökkévalóság fényes hajlékaiba s onnan a magasból tekints le áldó szeretettel gyászborult nemzetedre, bánatba merült fiaid és véreidre s ott a kegyelem istenének sorsja előtt könyörögve, kérd a népek és nemzetek sorsát intéző hatalmas istent, hogy árasztja reánk a béke és egyetértés áldásait s a miért milliók szíve feldobog, tegye a magyarok hazáját nagygyá, szilárdá és boldoggá. Amen.”

Jókai Mór bucsuzott el aztán a megdicsőültől a képviselőház nevében magas szárnyalású beszédében.

Beszédéből kiemeljük a következő, igazságában valóban megrázó részletet!

„Lehetnek, — fájdalom vannak, — kik a magyar nemzetnek ez általános kegyeletét bizonyára bennünket nem ismerve, balramagyarazzák. De hát lehetne-e bizni egy nemzet lelkiületében, mely el tudná tagadni igaz fájdalmát, mely elfelejtené háláját az iránt, a kinek tartozik vele?”

A hála és a hűség két ikertestvér. A mely nemzet fiait így tudja tisztelni, az atyáit is tiszteli.

A mely nemzet alkotmányát kész védeni, az alkotmányának oszlopait is megvédi.

A mely nemzet halottait meg tudja ünnepelni, az a nemzet tudja az élöket is felmagasztalni, az osztja a halhatatlanságot és a dicsőséget.

Ugyanazon kardoknak egyik lapjára ez volt vésve: „Pro libertate!” — a másikra: „Moriamur pro patria et rege nostro!” — s a mit e kardok éle a történelem tablaira fölirt, az mind dicsőség volt. Ezután is az lesz.

Ez a gyász, mely a hazatérő hamvakat fogadja, a nemzet dicsteljes pompája.

E mélyszéges gyász éjszakájából fog felvirradni hazánknak legszebb hajnala.”

Jókai után *Gerlóczy* Károly polgármester mondott hatásos beszédet a főváros nevében.

Ekkor indult meg a menet, mely a Károly-körüt, az Andrassy-uton, az Erzsébet-köruton, Kerepesi-uton és köztemető uton jutott ki, mintegy négy óráig tartott gyászmenet után a kerepesi temetőbe, hol a magyarnak annyi drága nagy fia aluszsza az örökkévalóság álmát.

Fejedelmeknek sincs oly gyászmenete, minőt Kossuth Lajosnak készített a magyar nép önkéntes kegyelete.

De nem is temetés volt ez, hanem a fájdalom és nemzeti érzés vegyes megnyilatkozása s a koporsó fölött a reménység örök életű égi géniesza szárnyalt.

A temető nép sirt és — danolt. Énekelte a magyar szív, magyar lélek legszebb nótáit: a „Hymnust”, a „Szózatot”, a „Kossuth Lajos azt üzenté”-t.

De hát hogy ne lehetne remélni, annak a nemzetnek, melynek örömében bánatában honleányi vesznek legigazabb részt s most is majdnem harmadfelezer, mely gyászba öltözött nő várta *Kossuth* holttetését közel végső nyughelyéhez, a temetőhöz.

A temetőben egymásután beszéltek: *Horváth* Sándor, az ékes szavu budapesti ev. pap, ki könyekig megindította a hallgatóságot szép beszédével, *Péchy* Tamás a 48-as honvédek nevében, *Justh* Gyula a függetlenségi-és 48-as párt-, *Horánszky* Nándor a nemzeti párt-, *Hermann* Ottó a függetlenségi párt nevében.

A gyászszertartás utolsó részleteiről a következőket írják:

„Megzúdult a szél a halottak országa fölött és messze vitte a fölzendülő temetői éneket, a budai daldárda éneket, Egressy gyászdalát:

„Mért oly borús... és az utolsó hangoknál, a búcsúzó fájdalom e megrendítő hangjai után már emelték a koporsót, egy perc még... a süyesztő széles szalagok bántó surlódása hangzik... a zokogó családtagok, a közönség a sirboltra lépnek... és Kossuth Lajos koporsója eltűnik a sirbolt sötétlő üregében.

„Oh ez volt a fájdalmas napoknak a legfájdalmasabb pillanata. Ott volt előttünk a megvalósult gyótró álomkép: Kossuth Lajos a sirban, Kossuth Lajos eltemetve!”

És odahelyezték föléje a család koszorúit, a lengyel-egylet túskekoszorúját s a monokiak és tállyaiak koszorúit, odatették fejtől a pusztaszeri és monoki határokról hozott maroknyi földet, az ősz *Péchy* Tamás reszkető kezében háromszor hajolt meg a szabadságharc csatáinak viharaitól megtépt zászlot... és a század nagyobb fia, a szabadság fölkelet apostola ott nyugodott lenni az angyalföld ölen...”

Péchy Tamás a fájdalom szivreható hangján intéz egy utolsó bucsut a nagy halotthoz... Kossuth Ferenc a mélyszéges fájdalom hatása alatt két kézzel ragadja meg a tépt zászlot és zokogva szorítja ajkaihoz... Lajos megöleli és csókolja az ősz szónokot... az agg honvédek ott tolonganak körülöttök és a vén harcosok, a kik hidegen álltak egykor a csaták halálos téreibe, omló könyekkel szorongatták a két Kossuth feljőjk nyugtolt kezét...”

Lehetetlen meg nem emlékeznünk arról a megindítóan szép jelenetről, mely a temetőkör a köztemető kapuja előtt játszódott le. A képviselőház küldöttsége után a temető kapuját bezárták s az óriási közönséget, mely kívül szorult, a gyásztisztelet utolsó aktusától megfosztották. az emberekben nem kis elkeseredés támadt. Egy szalontai ember azonban így szól társaihoz: „Ha már kizártak bennünket a temetőből, adjuk meg Kossuth apáknak itt kinn a tiszteletet.” S ezen szavak után szép baritor hangon a kilencvenedik zsoltárt kezdte énekelni, mely így kezdődik: „Te benned biztunk eleitől fogva...” A nagy-szalontaiak egy szívvel-lélekkel tovább énekeltek a szép zsoltárt, hozzájok csatlak a mezőturiak is, s kívül a temetőn az isten szabad ege alatt oly meghatóan énekeltek, hogy a köröttük egybesereglett közönségben egy szem sem maradt szárazon.

Kossuth ravatalára küldött összes koszorúkról a család engedélye folytán a temetőben a szallagokat leszedték s beszállították a vigadó egyik termébe, hol mindaddig lesznek, míg a mauzoleum elkészül és ott elhelyezhetők lesznek. Maguk a koszoruk pedig kétféle osztatnak, egyik része beszállítottott a vigadó nagytermébe, hol azok szétszedetvén, holnap a vigadó nagytermében a Kossuth-fivéreknél megjelenő és már is nagy számban bejelentett küldöttségi tagok közt fognak szétosztani. Másik — nagyobb része a nemzeti tornacsarnokba szállítottott (Szentkirályi-utca) s az ott jelentkező nagy közönség közt fog szétosztatni.

A nagy közönség érdeklődése e koszoruk iránt oly nagy, hogy ma délután a temetés után Kossuth Lajosné és Kossuth Vilma sírjára szánt összes koszoruk mintegy varázsütésre szétszedettek és eltűntek úgy, hogy ma se Kossuth Lajosné, se Kossuth Vilma koszorúiból egy levél sincs.

A budapesti kálvintéri ref. templomban vasárnap délelőtt Kossuth Lajos temetése alkalmából gyász-isten-tisztelet volt: *Szász* Károly magasztos szárnyalású imát mondott a XC. zsoltár eléneklése után, mely így végződött:

„És most bocsáss el szent házadból, hogy a drága hamvakat a vég nyugóhelyre kísérhessük s még egy fohászt bocsátva utána az égbe, neki áldásodat kérhes-